

Educació en el temps lliure de nens i joves

Codi: 101683

Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500260 Educació Social	OT	3	2
2500260 Educació Social	OT	4	0

Professor/a de contacte

Nom: Paloma Valdivia Vizarreta

Correu electrònic: Paloma.Valdivia@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

Equip docent

Maria Prat Grau

Prerequisits

No hi ha prerequisits.

Es recomana tenir aprovada l'assignatura *Educació de nens i joves* de tercer curs.

Objectius

- a) Conèixer el marc actual de referència de l'educació del lleure.
- b) Estudiar les influències de la globalització i de les indústries de l'oci pel que fa a les propostes de lleure.
- c) Estudiar l'evolució històrica i conceptual del temps de lleure.
- d) Conèixer els àmbits del temps de lleure i les actuacions i intervencions educatives possibles.
- e) Conèixer i saber aplicar diferents criteris, recursos i metodologies per al disseny i implementació de propostes educatives en el temps de lleure de nens i joves.
- f) Analitzar les possibilitats del lleure com a eina de prevenció i actuació davant de conductes de risc.
- g) Experimentar en la pràctica activitats de lleure basades, entre d'altres, en les activitats artístiques, l'activitat física, el joc, l'esport i l'expressió corporal.

Competències

Educació Social

- Adoptar una actitud i un comportament ètic i actuar d'acord als principis deontològics de la professió.

- Analitzar l'organització i gestió d'institucions socioeducatives.
- Desenvolupar estratègies d'aprenentatge autònom.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crític i saber comunicar-se de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Dissenyar de manera articulada plans, programes, projectes, activitats i tasques en diversos contextos socioeducatius.
- Dominar els coneixements teòrics i aplicats de les diferents Ciències de l'Educació que li permetin desenvolupar la capacitat d'anàlisi i observació de la realitat social i educativa
- Fomentar l'autonomia dels participants i buscar un equilibri entre les seves funcions com a orientador, facilitador i promotor de la dinàmica socioeducativa.
- Mantenir una actitud de respecte al medi (natural, social i cultural) per fomentar valors, comportaments i pràctiques que atenguin a la igualtat de gènere, equitat i respecte als drets humans.
- Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.

Resultats d'aprenentatge

1. Analitzar els aspectes deontològics de l'educació social en l'àmbit de la infància i adolescència.
2. Analitzar les disfuncions que es produeixen en el desenvolupament de la infància i adolescència en risc com a conseqüència de situacions de desestructuració social i familiar.
3. Analitzar si les polítiques i intervencions de protecció respecten els drets dels infants.
4. Cercar i elaborar informació de forma autònoma.
5. Conèixer el funcionament específic de les institucions dedicades a la infància i l'adolescència.
6. Conèixer els factors de risc social en la infància i adolescència.
7. Conèixer la diversitat i pluralitat d'idees, persones i situacions que configuren una comunitat.
8. Conèixer la legislació específica que afecta la protecció a la infància i adolescència en risc.
9. Desenvolupar estratègies per a fomentar processos de resiliència.
10. Dissenyar i aplicar intervencions específiques per a la infància i adolescència en risc.
11. Dissenyar i regular espais d'aprenentatge en contextos de diversitat i que atenguin a la igualtat de gènere, a la equitat i al respecte als drets humans que conformen els valors de la formació ciutadana.
12. Identificar els trets de neutralitat i imparcialitat en els processos de mediació reals o simulats.
13. Lliurar en temps i forma les activitats proposades.
14. Mantenir una actitud de respecte, pràctiques i comportaments que atenguin a la diversitat i igualtat.
15. Organitzar el treball de forma estructurada en relació a les demandes.
16. Participar en els debats, respectant les altres opinions i idees.
17. Saber expressar oralment i per escrit les seves idees i coneixements amb suficient fonament teòric i argumental
18. Saber relacionar-se (empatitzar) amb les diferents opcions ideològiques i vitals que integren les comunitats.

Continguts

Bloc 1. Globalització, treball, temps lliure (6 hores):

1.1.- Delimitacions conceptuals:

-Autors rellevants dins de l'àmbit de l'educació en el lleure.

-Transcendència educativa del temps lliure.

-Factors de risc social en la infància i l'adolescència.

-L'acció preventiva de l'educació en l'àmbit del lleure.

-Línies estratègiques d'actuació.

1.2.- Possibilitats de treball:

-Creació de llocs de treball dins de l'àmbit de l'oci (possibilitats de professionals de l'oci).

- Institucions que s'hi dediquen.

- Noves oportunitats pel lleure: Autocupació i emprenedoria en l'àmbit del lleure.

Bloc 2. Història de l'oci i de la Pedagogia del Lleure (4 hores):

- El naixement de les indústries de l'oci.

- Evolució històrico-social del concepte del lleure i l'oci.

Bloc 3. Criteris i metodologies per al disseny de programes educatius de lleure (14 hores):

3.1.- Planificació de activitats:

- Objectius i principis.

- Possibilitats educatives dels programes de lleure per a nens i joves.

- Activitats: artístiques, culturals, expressives, ambientals, etc.

- Recursos per a la implementació del lleure.

- Avaluació i indicadors.

3.2.- Mètodes, estratègies i tècniques:

- Aprenentatge servei

- Treball per projectes

- Treball cooperatiu

- Altres

Aspectes transversals:

- pensament crític i compromís ètic

- gènere i diversitat

Bloc 4. L'activitat física, el joc i l'esport en el temps de lleure d'infants i joves (24 hores):

4.1.- Fonamentació pedagògica de l'activitat física, el joc i l'esport en el temps de lleure:

- Activitat física, esport i societat. L'ahir i l'avui en relació als aspectes socioeducatius: col·lectiu de nens i joves, estereotips de gènere, persones amb discapacitat, etc.

- L'activitat física, el joc i l'esport com a eines socioeducatives en el temps de lleure d'infants i joves.

Aportacions en l'àmbit de l'educació social.

- Orientacions metodològiques en la programació i organització d'activitats físiques, lúdiques i esportives en el temps de lleure.

- Aspectes a considerar en la intervenció socioeducativa a través del joc i de l'activitat física i esportiva: moment evolutiu dels grups destinataris i tipus d'activitat, atenció a les diferències individuals, interacció amb els aprenentatges escolars, mitjans de comunicació i esport, etc.

4.2.- Joc i esport en el temps de lleure:

- Funcions i valors del joc i l'esport en el temps de lleure.

- El joc com a espai de socialització i aprenentatge. Tipologies de joc.

- L'esport en el temps de lleure: l'esport formatiu, l'esport per a tothom, els jocs modificats i els esports alternatius.

-L'esport adaptat: una eina d'integració de les persones amb discapacitat i una oportunitat de treball socioeducatiu amb nens i joves.

4.3.- Les activitats físiques en el medi natural:

-Interès educatiu de l'activitat física i l'esport en el medi natural.

-Tipologia d'activitats físiques i esportives.

-Aspectes condicionants per a la pràctica d'activitat física i esport en el medi natural: instal·lacions, personal, qüestions econòmiques i de seguretat, etc.

-Oferta i serveis de lleure destinats a la pràctica d'activitat física i esportiva en el medi natural.

4.4.- Activitats i jocs d'expressió corporal en l'àmbit de l'activitat física:

-Potencial socioeducatiu de les activitats relacionades amb l'expressió corporal.

-El llenguatge corporal: comunicació no verbal i expressivitat. Gest i moviment. Energia i percepció espai-temporal. La importància del control i la consciència corporal. El treball de les emocions.

-El procés creatiu: individual i col·lectiu. Observació i interpretació.

-Jocs i activitats d'expressió corporal. Danses, circ, teatre i dramatització. Esport i expressió corporal.

Metodologia

L'assignatura seguirà una metodologia activa i participativa, i contemplarà les següents activitats d'ensenyament i aprenentatge:

Tipus d'activitat	Hores	ECTS
Classes presencials teòriques	20	0.8
Classes presencials pràctiques	25	1
Activitats supervisades i tutorials	22	0.88
Act. autònomes individuals i en grup	75	3
Activitats d'avaluació	8	0.32

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes presencials pràctiques	25	1	
Classes presencials teòriques	20	0,8	11
Tipus: Supervisades			
Activitats supervisades	30	1,2	7, 11
Tipus: Autònomes			

Avaluació

L'avaluació de l'assignatura es realitzarà al llarg de tot el quadrimestre mitjançant les activitats d'avaluació esmentades.

Tipus d'activitat	Descripció activitat	% de la qualificació final
Individual	Lectura i comentari crític d'articles seleccionats	25%
Individual	Acti. reflexives relacionades amb les sessions teòrico-pràctiques	30%
Grupal	Disseny i planificació de propostes educ. centrades en el temps de lleure de nens i joves	25%
Grupal	Desenv. i impartició d'una proposta pràctica de lleure amb nens i joves	20%

% de la qualificació final derivat del treball individual: 55%

% de la qualificació final derivat del treball grupal: 45%

A més a més, cal tenir present:

-L'assistència a les classes (teòriques i pràctiques) és obligatòria. Cal assistir a un mínim del 80% de les sessions. En cas contrari, la qualificació de l'assignatura serà de "No evaluable".

-El professorat farà retorn a l'alumnat de totes les activitats d'avaluació en un període màxim de 15 dies.

- Data de lliurament del treball final 9 de gener.

-Data de revisió del treball 30 de gener.

-El plagiat és motiu de suspens de l'assignatura. Plagiar és presentar com a propi un text o part d'aquest sense fer referència a la font d'informació d'on s'ha extret. Podeu consultar informació relativa al plagiat a:

http://wuster.uab.es/web_argumenta_obert/unit_20/sot_2_01.html

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Activitats reflexives relacionades amb les sessions teòrico-pràctiques	30%	0	0	1, 2, 3, 5, 6, 8, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18
Desenvolupament i impartició d'una proposta pràctica de lleure amb nens i joves	20%	0	0	4, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 17
Disseny i planificació de propostes educatives centrades en el temps de lleure de nens i joves	25%	0	0	1, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17
Lectura i comentari crític d'articles seleccionats	25%	0	0	3, 5, 6, 13, 14, 15, 17

Bibliografia

Llibres, capítols de llibre, revistes i articles

Aguirre García-Carpintero, Arcia; Moliner Miravet, Llidón; & Traver-Martí, Joan A. (2017). La Pedagogía Social, la Animación Sociocultural y la Educación No Formal en el tiempo libre y de ocio de la ciudadanía. Con URL: <http://repositori.uji.es/xmlui/bitstream/handle/10234/167666/53036.pdf?sequence=1>

Agustín, Sonia, de Barcelona, A., & de Barcelona, C. D. S. S. (2012). Intervenció amb infants i adolescents en situacions de violència masclista des del sistema públic de serveis socials de la ciutat de Barcelona: Barcelona, 12 de juny de 2012. Con URL: <https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/90246/1/10769.pdf>

Armengol, Carles (2012). La intervenció en el lleure d'infants i joves: panoràmica de la diversitat. Educació social: revista d'intervenció socioeducativa, (50), 46-68. Con URL: <https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/255364/369097>

Arostegui, Elisabete; Laespada, M. Teresa & Iraurgi, Ioseba. (2016). Violència en parelles adolescents, context recreatiu i consum d'alcohol: anàlisi de les representacions lligades al gènere. Educació social. Revista d'intervenció socioeducativa, (63), 49-59. Con URL: <https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/312775>

Arribas, Higinio. (2004). Actividad física, ocio y educación: el valor de las actividades físicas recreativas. A M^a. Jesús. Monteagudo & Nuria. Puig (Coords.), Ocio y deporte: un análisis multidisciplinar (pp. 195-210). Bilbao: Universidad de Deusto.

Arribas, Higinio y otros (2008). Una puerta (entre)abierta: oportunidades educativas en el medio natural. Ágora para la Educación Física y el Deporte, (7-8), 7-34.

Arribas, Higinio., Fernández, D. & Vinagrero, J.A. (2008). Caminar por la naturaleza: un planteamiento de ocio e inclusión. Tándem. Didáctica de la Educación Física, (27), 17-27.

Camerino, Oleguer. (2007). Juegos deportivos recreativos (2ª edició). Barcelona: Inde.

Carranza, Marta & Maza, Gaspar. (Coords.) (2011). Deporte, actividad física e inclusión social. Una guía para la intervención social a través de las actividades deportivas. Madrid: Consejo Superior de Deportes. Con URL: <http://www.planamasd.es/sites/default/files/programas/medidas/actuaciones/WEB-GUIA+I.pdf>

Carbó, Joana & Arranz, Gabriel (2012). Por un deporte sin barreras. Tándem. Didáctica de la Educación Física, (38), 43-48.

Castañer, Marta. (2004). Las emociones no escapan a la práctica motriz. La expresión corporal, un procedimiento ideal para trabajarlas. En Fraile, Antonio (Coord.), Didáctica de la Educación Física. Una perspectiva crítica y transversal (pp.217-236). Madrid: Biblioteca Nueva.

Varela, Laura; Gradaílle, Rita; & Pernas, Yésica. (2016). Ocio y usos del tiempo libre en adolescentes de 12 a 16 años en España. Educação e Pesquisa, 42(4), 987-999. Con URL: <http://www.journals.usp.br/ep/article/download/125655/122581>

Consejo Superior de Deportes & UNICEF España (2010). Deporte para un mundomejor. Madrid: Consejo Superior de Deportes. UNICEF España.

Cuenca, Manuel (2013). Ocio valioso en tiempos de crisis. En Torio, Susana; García, Omar & Vicente, José. La crisis social y el estado del bienestar: las respuestas de la pedagogía social (pp. 5-20). Servicio de Publicaciones. Con URL: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/libro/544351.pdf>

De Valenzuela, Ángela; Gradaílle, Rita & Caride, José Antonio. (2018). Las prácticas de ocio y su educación en los procesos de inclusión social: un estudio comparado con jóvenes (ex) tutelados en Cataluña, Galicia y Madrid. Pedagogía social: revista interuniversitaria, (31), 33-47. Con Url: <https://recyt.fecyt.es/index.php/PSRI/article/view/59978>

del Toro Alonso, Víctor (2013). El juego como herramienta educativa del educador social en actividades de animación sociocultural y de ocio y tiempo libre con niños con discapacidad. Revista de Educación Social,

(16), 1-13. Con URL:

<http://riberdis.cedd.net/xmlui/bitstream/handle/11181/4025/EI%20juego%20como%20herramienta%20educativa.>

Echeita, Gerardo (2006). Educación para la inclusión o educación sin exclusiones. Madrid: Narcea.

Educación Social. Revista de Intervención Socioeducativa, (50), 2012. Número dedicado a "La educación en el tiempo libre: encrucijada de caminos".

Elias, Norbert & Dunning, Eric (1992). Deporte y ocio en el proceso de la civilización. Madrid: Fondo de Cultura Económica.

Essomba, Miguel (2004). El ocio y las actividades físicas y deportivas: Hacia una convivencia intercultural. A T. Lleixà & S. Soler (Coords.), Actividad física y deporte en sociedades multiculturales. ¿Integración o segregación? (pp.27-41). Barcelona: ICE-Horsori. Universitat de Barcelona.

Ferrer, Ferran & Ucar, Xavier. (1988). Infància i sociocultura a Barcelona. Educar, (13), 117-133. Con Url: <https://www.raco.cat/index.php/educar/article/viewFile/42207/90153>

Fraguela, Raúl; Pose, Hector & Varela, Laura (2011). Nuevos tiempos para la acción socioeducativa municipal: deporte, educación y cultura. Educación Social, (47), 63-73.

Franch, Joaquim (1985). El lleure com a projecte. Generalitat de Catalunya: Direcció General d'Educació.

Funollet, Feliu. (2004). La necesidad de las actividades deportivas en el medio natural. Tándem. Didáctica de la Educación Física, (16), 7-19.

Funollet, Feliu & Fuster, Joan. (2004). Riesgo y seguridad en las actividades deportivas en el medio natural. Tándem. Didáctica de la Educación Física, (16), 20-33.

Giménez, Francisco, Sáenz-López, Pedro & Díaz, Manuel (Coords.) (2005). Educar a través del deporte. Huelva: Universidad de Huelva. Servicio de Publicaciones.

Gómez Lecumberri, Cati, Maza Gutiérrez, Gaspar & Puig Barata, Núria. (2009). Deporte e integración social. Guía de intervención educativa a través del deporte. Barcelona: Inde.

Gutiérrez, Melchor. (2005). El deporte y la actividad física como herramientas para el desarrollo psicológico y social en la infancia y en la adolescencia. En Escartí, Amparo (Coord.), Responsabilidad personal y social a través de la educación física y el deporte (pp.13-28). Barcelona: Graó.

Hernández, Antonio. (2001). Cuestionario para valoración de actividades de ocio y tiempo libre. Anuario de psicología, 32(3), 67-80. Con URL: <https://www.raco.cat/index.php/AnuarioPsicologia/article/viewFile/61587/88448>

Learreta, Begoña. (Coord.) (2005). Los contenidos de Expresión Corporal. Barcelona: Inde.

Leif, Jean. (1991). Tiempo libre y tiempo para uno mismo. Madrid: Narcea.

Llena, Asun & Parcerisa, Artur (2008). La acción socioeducativa en medio abierto. Fundamentos para la reflexión y elementos para la práctica. Barcelona: Graó.

López Ros, Victor & Eberle, Thomas. (2003). Utilizar los juegos para aprender a resolver conflictos. Tándem. Didáctica de la Educación Física, (10), 41-51. Con URL: <https://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/10622/utilizar-los-juegos.pdf?sequence=1>

Maza, Gaspar. (2001). Valores del deporte desde el ámbito de la educación social. Tándem. Didáctica de la Educación Física, (2), 63-73.

Morata, Txell, & Garreta, Francesc. (2012). El lleure com a dinamitzador i/o activador de comunitat/s. Educació social. Revista d'intervenció socioeducativa, (50), 11-30. Con URL: <https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/255363/342292>

- Moreno Murcia, Juan Antonio. (Coord.) (2002). Aprendizaje a través del juego. Málaga: Aljibe.
- Ortí, Joan. (2004). La animación deportiva, el juego y los deportes alternativos. Barcelona: Inde.
- Pereda Beltran, Noemí. (2009). Consecuencias psicológicas iniciales del abuso sexual infantil. Papeles del psicólogo: revista del Colegio Oficial de Psicólogos, 30(2), 135-144. Con URL: <http://www.redalyc.org/pdf/778/77811726004.pdf>
- Pérez Samaniego, Victor. (2012). Actividad física, inclusión y calidad de vida. Tándem. Didáctica de la Educación Física, (38), 33-42.
- Petrus, Antoni. (2000). El deporte como factor de socialización. A M. Romans, A. Petrus & J. Trilla, De profesión: educador(a) social (p.131). Barcelona: Paidós.
- Pose, Héctor. (2006). La cultura en las ciudades. Un quehacer cívico-social. Barcelona: Graó.
- Prat, Maria & Soler, Susana. (2009). El espectáculo deportivo, ¿un contexto educativo? Análisis de las actitudes de los adolescentes como espectadores. C&E Cultura y Educación. Revista de Teoría, investigación y práctica, 21(1), 43-54.
- Ruano, Kiki & Sánchez, Galo (2009). Expresión corporal y educación. Sevilla: Wanceulen.
- San Salvador, Roberto. (2000). Políticas de ocio. Bilbao: Universidad de Deusto.
- Santibañez, Rosa, Ruiz-Narezo, Marta, de Audikana, Manuel & Fonseca, Janire (2016). Parelles adolescents en conflicte: explorant la incidència de la violència en les primeres relacions afectives. Educació social. Revista d'intervenció socioeducativa, (63), 79-94. Con URL: <https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/312777>
- Soler Masó, Pere. (1992). Aproximació a les intervencions educatives en el temps lliure. Estudi General, 1992, núm. 12, p. 55-68.
- Soler, Susanna; Prat, Maria; Juncà, Albert & Tirado, Miguel Ángel. (2007). Esport i societat: una mirada crítica. Vic: Eumo.
- Tándem. Didáctica de la Educación Física (47), gener-febrer-març 2015. Monografia sobre "Una mirada al cuerpo que se emociona".
- Tándem. Didáctica de la Educación Física (31), juliol-agost-setembre 2009. Monografia sobre "Ocio, actividad física y jóvenes".
- Tándem. Didáctica de la Educación Física (14), gener 2004. Monografia sobre "Juegos cooperativos".
- Trilla, Jaume (2003). La educación fuera de la escuela: ámbitos no formales y educación social. Barcelona: Ariel.
- Trilla, Jaume (2012). Los discursos de la educación en el tiempo libre. Educación social: revista de intervención socioeducativa, (50), 30-44.
- Trullols i Mojal, Paula (2016). Sortim de festa?. Elaboració d'una guia didàctica per a la visibilització i prevenció del sexisme en els espais d'oci nocturn. Con URL: http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/110249/1/TFG_Paula_Trullols_Mojal.pdf
- VV.AA. (2014). La inclusión en la actividad física y deportiva. La práctica de la educación física y deportiva en entornos inclusivos. Barcelona: Paidotribo.
- Valdivia, Paloma & Carbonero, Laura (2016) La formación inicial del educador/a social y la educación en el tiempo libre con el colectivo de jóvenes. Ámbitos de intervención. En: Soler, Pere; Planas, Anna & Bellera, Jaume. Conference: Congreso Internacional - XXIX Seminario Interuniversitario de Pedagogía Social. Universitat de Girona (Girona) . Con URL: https://www.researchgate.net/publication/303784879_La_formacion_inicial_del_educadora_social_y_la_educaci

Velázquez Callado, Carlos (Coord.) (2010). Juegos y actividades para la incorporación de valores en la Educación Física. Madrid: Catarata.

Aguirre García-Carpintero, Arcia; Moliner Miravet, LLidón; & Traver-Martí, Joan A. (2017). La Pedagogía Social, la Animación Sociocultural y la Educación No Formal en el tiempo libre y de ocio de la ciudadanía. Con URL: <http://repositori.uji.es/xmlui/bitstream/handle/10234/167666/53036.pdf?sequence=1>

Agustín, Sonia, de Barcelona, A., & de Barcelona, C. D. S. S. (2012). Intervenció amb infants i adolescents en situacions de violència masclista des del sistema públic de serveis socials de la ciutat de Barcelona: Barcelona, 12 de juny de 2012. Con URL: <https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/90246/1/10769.pdf>

Armengol, Carles (2012). La intervenció en el lleure d'infants i joves: panoràmica de la diversitat. Educació social: revista d'intervenció socioeducativa, (50), 46-68. Con URL: <https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/255364/369097>

Arostegui, Elisabete; Laespada, M. Teresa & Iraurgi, Ioseba. (2016). Violència en parelles adolescents, context recreatiu i consum d'alcohol: anàlisi de les representacions lligades al gènere. Educació social. Revista d'intervenció socioeducativa, (63), 49-59. Con URL: <https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/312775>

Arribas, Higinio. (2004). Actividad física, ocio y educación: el valor de las actividades físicas recreativas. A M^a. Jesús. Monteagudo & Nuria. Puig (Coords.), Ocio y deporte: un análisis multidisciplinar (pp. 195-210). Bilbao: Universidad de Deusto.

Arribas, Higinio y otros (2008). Una puerta (entre)abierta: oportunidades educativas en el medio natural. Ágora para la Educación Física y el Deporte, (7-8), 7-34.

Arribas, Higinio., Fernández, D. & Vinagrero, J.A. (2008). Caminar por la naturaleza: un planteamiento de ocio e inclusión. Tándem. Didáctica de la Educación Física, (27), 17-27.

Camerino, Oleguer. (2007). Juegos deportivos recreativos (2ª edición). Barcelona: Inde.

Carranza, Marta & Maza, Gaspar. (Coords.) (2011). Deporte, actividad física e inclusión social. Una guía para la intervención social a través de las actividades deportivas. Madrid: Consejo Superior de Deportes. Con URL: <http://www.planamasd.es/sites/default/files/programas/medidas/actuaciones/WEB-GUIA+I.pdf>

Carbó, Joana & Arranz, Gabriel (2012). Por un deporte sin barreras. Tándem. Didáctica de la Educación Física, (38), 43-48.

Castañer, Marta. (2004). Las emociones no escapan a la práctica motriz. La expresión corporal, un procedimiento ideal para trabajarlas. En Fraile, Antonio (Coord.), Didáctica de la Educación Física. Una perspectiva crítica y transversal (pp.217-236). Madrid: Biblioteca Nueva.

Varela, Laura; Gradaílle, Rita; & Pernas, Yésica. (2016). Ocio y usos del tiempo libre en adolescentes de 12 a 16 años en España. Educação e Pesquisa, 42(4), 987-999. Con URL: <http://www.journals.usp.br/ep/article/download/125655/122581>

Consejo Superior de Deportes & UNICEF España (2010). Deporte para un mundo mejor. Madrid: Consejo Superior de Deportes. UNICEF España.

Cuenca, Manuel (2013). Ocio valioso en tiempos de crisis. En Torio, Susana; García, Omar & Vicente, José. La crisis social y el estado del bienestar: las respuestas de la pedagogía social (pp. 5-20). Servicio de Publicaciones. Con URL: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/libro/544351.pdf>

De Valenzuela, Ángela; Gradaílle, Rita & Caride, José Antonio. (2018). Las prácticas de ocio y su educación en los procesos de inclusión social: un estudio comparado con jóvenes (ex) tutelados en Cataluña, Galicia y Madrid. Pedagogía social: revista interuniversitaria, (31), 33-47. Con Url: <https://recyt.fecyt.es/index.php/PSRI/article/view/59978>

- del Toro Alonso, Víctor (2013). El juego como herramienta educativa del educador social en actividades de animación sociocultural y de ocio y tiempo libre con niños con discapacidad. *Revista de Educación Social*, (16), 1-13. Con URL: <http://riberdis.cedd.net/xmlui/bitstream/handle/11181/4025/EI%20juego%20como%20herramienta%20educativa.>
- Echeita, Gerardo (2006). Educación para la inclusión o educación sin exclusiones. Madrid: Narcea.
- Educación Social. *Revista de Intervención Socioeducativa*, (50), 2012. Número dedicat a "La educación en el tiempo libre: encrucijada de caminos".
- Elias, Norbert & Dunning, Eric (1992). Deporte y ocio en el proceso de la civilización. Madrid: Fondo de Cultura Económica.
- Essomba, Miguel (2004). El ocio y las actividades físicas y deportivas: Hacia una convivencia intercultural. A T. Lleixà & S. Soler (Coords.), *Actividad física y deporte en sociedades multiculturales. ¿Integración o segregación?* (pp.27-41). Barcelona: ICE-Horsori. Universitat de Barcelona.
- Ferrer, Ferran & Ucar, Xavier. (1988). Infància i sociocultura a Barcelona. *Educar*, (13), 117-133. Con Url: <https://www.raco.cat/index.php/educar/article/viewFile/42207/90153>
- Fraguela, Raúl; Pose, Hector & Varela, Laura (2011). Nuevos tiempos para la acción socioeducativa municipal: deporte, educación y cultura. *Educación Social*, (47), 63-73.
- Franch, Joaquim (1985). El lleure com a projecte. Generalitat de Catalunya: Direcció General d'Educació.
- Funollet, Feliu. (2004). La necesidad de las actividades deportivas en el medio natural. *Tándem. Didáctica de la Educación Física*, (16), 7-19.
- Funollet, Feliu & Fuster, Joan. (2004). Riesgo y seguridad en las actividades deportivas en el medio natural. *Tándem. Didáctica de la Educación Física*, (16), 20-33.
- Giménez, Francisco, Sáenz-López, Pedro & Díaz, Manuel (Coords.) (2005). *Educación a través del deporte*. Huelva: Universidad de Huelva. Servicio de Publicaciones.
- Gómez Lecumberri, Cati, Maza Gutiérrez, Gaspar & Puig Barata, Núria. (2009). *Deporte e integración social. Guía de intervención educativa a través del deporte*. Barcelona: Inde.
- Gutiérrez, Melchor. (2005). El deporte y la actividad física como herramientas para el desarrollo psicológico y social en la infancia y en la adolescencia. En Escartí, Amparo (Coord.), *Responsabilidad personal y social a través de la educación física y el deporte* (pp.13-28). Barcelona: Graó.
- Hernández, Antonio. (2001). Cuestionario para valoración de actividades de ocio y tiempo libre. *Anuario de psicología*, 32(3), 67-80. Con URL: <https://www.raco.cat/index.php/AnuarioPsicologia/article/viewFile/61587/88448>
- Learreta, Begoña. (Coord.) (2005). *Los contenidos de Expresión Corporal*. Barcelona: Inde.
- Leif, Jean. (1991). *Tiempo libre y tiempo para uno mismo*. Madrid: Narcea.
- Llena, Asun & Parcerisa, Artur (2008). *La acción socioeducativa en medio abierto. Fundamentos para la reflexión y elementos para la práctica*. Barcelona: Graó.
- López Ros, Víctor & Eberle, Thomas. (2003). Utilizar los juegos para aprender a resolver conflictos. *Tándem. Didáctica de la Educación Física*, (10), 41-51. Con URL: <https://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/10622/utilizar-los-juegos.pdf?sequence=1>
- Maza, Gaspar. (2001). Valores del deporte desde el ámbito de la educación social. *Tándem. Didáctica de la Educación Física*, (2), 63-73.

Morata, Txell, & Garreta, Francesc. (2012). El lleure com a dinamitzador i/o activador de comunitat/s. Educació social. Revista d'intervenció socioeducativa, (50), 11-30. Con URL:
<https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/255363/342292>

Moreno Murcia, Juan Antonio. (Coord.) (2002). Aprendizaje a través del juego. Málaga: Aljibe.

Ortí, Joan. (2004). La animación deportiva, el juego y los deportes alternativos. Barcelona: Inde.

Pereda Beltran, Noemí. (2009). Consecuencias psicológicas iniciales del abuso sexual infantil. Papeles del psicólogo: revista del Colegio Oficial de Psicólogos, 30(2), 135-144. Con URL:
<http://www.redalyc.org/pdf/778/77811726004.pdf>

Pérez Samaniego, Victor. (2012). Actividad física, inclusión y calidad de vida. Tándem. Didáctica de la Educación Física, (38), 33-42.

Petrus, Antoni. (2000). El deporte como factor de socialización. A M. Romans, A. Petrus & J. Trilla, De profesión: educador(a) social (p.131). Barcelona: Paidós.

Pose, Héctor. (2006). La cultura en las ciudades. Un quehacer cívico-social. Barcelona: Graó.

Prat, Maria & Soler, Susana. (2009). El espectáculo deportivo, ¿un contexto educativo? Análisis de las actitudes de los adolescentes como espectadores. C&E Cultura y Educación. Revista de Teoría, investigación y práctica, 21(1), 43-54.

Ruano, Kiki & Sánchez, Galo (2009). Expresión corporal y educación. Sevilla: Wanceulen.

San Salvador, Roberto. (2000). Políticas de ocio. Bilbao: Universidad de Deusto.

Santibañez, Rosa, Ruiz-Narezo, Marta, de Audikana, Manuel & Fonseca, Janire (2016). Parelles adolescents en conflicte: explorant la incidència de la violència en les primeres relacions afectives. Educació social. Revista d'intervenció socioeducativa, (63), 79-94. Con URL:
<https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/312777>

Soler Masó, Pere. (1992). Aproximació a les intervencions educatives en el temps lliure. Estudi General, 1992, núm. 12, p. 55-68.

Soler, Susanna; Prat, Maria; Juncà, Albert & Tirado, Miguel Ángel. (2007). Esport i societat: una mirada crítica. Vic: Eumo.

Tándem. Didáctica de la Educación Física (47), gener-febrer-març 2015. Monografia sobre "Una mirada al cuerpo que se emociona".

Tándem. Didáctica de la Educación Física (31), juliol-agost-setembre 2009. Monografia sobre "Ocio, actividad física y jóvenes".

Tándem. Didáctica de la Educación Física (14), gener 2004. Monografia sobre "Juegos cooperativos".

Trilla, Jaume (2003). La educación fuera de la escuela: ámbitos no formales y educación social. Barcelona: Ariel.

Trilla, Jaume (2012). Los discursos de la educación en el tiempo libre. Educación social: revista de intervención socioeducativa, (50), 30-44.

Trullols i Mojal, Paula (2016). Sortim de festa?. Elaboració d'una guia didàctica per a la visibilització i prevenció del sexisme en els espais d'oci nocturn. Con URL:
http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/110249/1/TFG_Paula_Trullols_Mojal.pdf

VV.AA. (2014). La inclusión en la actividad física y deportiva. La práctica de la educación física y deportiva en entornos inclusivos. Barcelona: Paidotribo.

Valdivia, Paloma & Carbonero, Laura (2016) La formación inicial del educador/a social y la educación en el tiempo libre con el colectivo de jóvenes. Ámbitos de intervención. En: Soler, Pere; Planas, Anna & Bellera, Jaume. Conference: Congreso Internacional - XXIX Seminario Interuniversitario de Pedagogía Social. Universitat de Girona (Girona) . Con URL:
https://www.researchgate.net/publication/303784879_La_formacion_inicial_del_educadora_social_y_la_educaci

Velázquez Callado, Carlos (Coord.) (2010). Juegos y actividades para la incorporación de valores en la Educación Física. Madrid: Catarata.